

Peder Anker

The Power of the Periphery. How Norway Became an Environmental Pioneer for the World

Cambridge University Press, New York 2020, 285 s.

Eva Jakobsson

Professor vid Institutt for kultur- og språkvitenskap, Universitetet i Stavanger

Fil. Dr, 1996

eva.jakobsson@uis.no

Miljömedvetandets genomslag under 1960-talet benämns numer *Den gröna vändningen* (eng. the ecological turn). Allt fler historiker har intresserat sig för detta skeende.¹ Peder Ankers *The Power of the Periphery. How Norway Became an Environmental Pioneer for the World* är ett bidrag till den nya forskningen. Anker analyserar hur en begränsad grupp forskare från ett litet land i norra Europa når en bred publik och blir ledande i miljödebatten. Han menar att denna grupp bidrog till att skapa bilden av det goda Norge – en världsförbättrarnation. Undertiteln anspelar på detta: «anchored their global solutions in a particular Norwegian culture of being good to the world» (5). Denna gröna vision för världen kopplar Anker såväl till en norsk missions-tradition, som till ett Norge självutnämnt till fredsskapare. I sin inledning knyter Anker också an till den tvedtska tesen om «det humanitær-politiska kompleks».

För att förankra den norska gröna visionen drar *The Power of the Periphery* djärvt linjen flera decennier bakåt i tiden och väver en historia kring mytomspunna namn som Thor Heyerdahl, Fredrik Barth, Ottar Brox, Sigmund Kvaløy, Arne Næss och Gro Harlem Brundtland. Ja, till och med fram till Stoltenberg (d. y.). Bron kan tyckas ha ett alltför långt spann, och onekligen förändras genom boken innehållet i en norsk grön vision för världen, men

-
1. Bland ny nordisk forskning: Larsson Heidenblad, D. (2021). *Den gröna vändningen. En ny kunskaps historia om miljöfrågornas genombrott under efterkrigstiden*. Lund: Nordic Academic Press, Notaker, H. (2020). Staging discord: Nordic corporatism in the European Conservation Year 1970. *Contemporary European History*, 29, 309–324, Larsson Heidenblad, D. (2018). Mapping a new history of the Ecological Turn: The circulation of environmental knowledge in Sweden 1967. *Environment and History*, 24, 265–284, Larsson Heidenblad, D. (2018). En nordisk blick på det moderna miljömedvetandets genombrott. I E. Bodensten, K. Brilkman, D. Larsson Heidenblad & H. Sanders (Red.), *Nordens historiker. En vänbok till Harald Gustafsson* (s. 113–124). Lund: Studia Historica Lundensia 28, Kajiser, A. & Larsson Heidenblad, D. (2018). Young activists in muddy boots. *Fältbiologerna and the Ecological Turn in Sweden 1959–1974. Scandinavian Journal of History*, 43, 301–323, Räsänen, T. (2012). Converging environmental knowledge: Re-evaluating the birth of modern environmentalism in Finland. *Environment and History*, 18, 159–181.

Anker driver likväl tesen om en förbindelse dem emellan. Norrmännen utvecklades, enligt Anker, till självmedvetna världsförbättrare: «[...] Norwegians put forward a set of policies and philosophies that detailed how to approach our global environment crisis through innovative thinking about ecophilosophy, eco-politics, eco-religion, sustainability, sustainable development, climate economics, and much more.» (3) Det hela byggde på ett narrativ om periferiernas ursprungliga naturharmoni, via ett miljösammanbrott, följt av en insikt som i sin tur leder till en återvunnen framtida harmoni.

Anker placerar själv sin bok i det vetenskapshistoriska forskningsfältet, underavdelning social vetenskapshistoria. Men det menar jag är en underdrift. Den empiriskt tunga *The Power of the Periphery* har ett större nedslagsfält än så. Den är relevant för den som studerar norsk samtidshistoria, för Anker flätar samman sin historia med norsk modern historia; Mardøla, Alta, EU-frågan, Arbeiderpartiet och upptäckten och förvaltningen av oljeresurserna. Som miljöhistoria är den en välkommen förstärkning till den bok som så länge ensam regerat norsk miljöhistorisk syntes: Bredo Berntsens *Grønne linjer: natur- og miljøvernets historie i Norge* (1994).²

The Power of the Periphery, med sin engelska språkdräkt, riktar sig till en icke-norsk publik och tar sig därför uppdraget att vägleda en utländsk publik i norska naturmöten. Ett genomgående tema är skildringen av fjordar och fjäll (ibland med epitetet «picturesque»), som hyllade och närmast mytiska landskap. Idag övergivna av sina fiskare och bönder, och fritidslandskapet numer ett där «hyttene» myllrar längs fjordarmarna eller trängs på fjällsidorna. Att «dra på hytten» är för norrmannen att återvända till det autentiska. (Låt vara om detta är sant eller konstruerat, som Anker mycket riktigt påpekar.) Av alla dessa norska tillflyktsorter tronar naturligtvis Arne Næss' «hytter», Tvergastein och Skarveredet, som de mest sägenomspunna och ideologiskt laddade.

Huvudtiteln – *The Power of the Periphery* – har i sig det bärande begreppet *periferi*. Det är den natur där de norska miljö-aktivisterna fann det goda livet – i den norska «fjellheimen» och längs de djupa fjordarna. Dit kunde man söka sig för att undkomma stadens fördärv. Och dit reste vetenskapsmännen för att få vandra i ett ekologisk balanserat landskap. Det är i den periferin alternativet till det urbaniserade och industrialiserade samhället skulle återfinnas. Häri låg periferins makt. Norge kunde dessutom fungera som en periferi i ett globalt perspektiv. De norska forskar-aktivisterna fann också periferin i Swat i norra Pakistan och Beding i Nepal. Sherpa-befolkningens liv i Beding blev vid sidan av den norske fjällbonden ett ideal att leva upp till. Här fann man ett «Life Necessities Society» i kontrast till ett «Industrial Growth Society» (77). Ur dessa rese-erfarenheterna skapades en slags miljö-orientalism. Sherpalivet skulle vara en modell för ett norskt utopiskt liv. En modell för att vända tillbaka till fjäll- och fjordkulturen, «which reemerged in the 1960s in the weekenders' romance with their vacation cottages» (79). Anker kommer tillbaka till bilden av norrmannens närhet till fiskaren eller bonden, «hytten», fjällklättringen och «turene». Fiskarbonden – både historiskt och som föreställning – levde i en självhushållning. Det är denna konstruktion som Anker kan se återspeglad i Thor Heyerdahls texter om Söderhavets harmoniska samhällen.

The Power of the Periphery har en lös kronologisk disposition. Kapitlen är tematiska, som t ex «The Ecologists», «The Ecophilosophers», «The Deep Ecologists». Dessa tunga kapitel kring djupekologerna och ekofilosoferna är värdefulla. Här borrar Anker i begreppens genealogi och de centrala texternas tillblivelsehistoria. Han följer forskar-aktivisterna till

2. Berntsen, B. (1994) *Grønne linjer: natur- og miljøvernets historie i Norge*. Oslo: Norges Naturvernforbund.

internationella konferenser och genom de legendomspunna händelserna vid Mardøla och Alta, där Mardøla var en katalysator för ekofilosoferna och starten på den djupekologiska rörelsen. Alta-konflikten blev deras svanesång i Norge, då de tappade mark, men samtidigt fick sitt genombrott på den internationella arenan.

Kapitlen «The Sustainable Society» och «Our Common Future» kretsar kring begreppet hållbarhet (no. *bærekraft*). Här visas hur miljömedvetandet gör sin entré i Det Norske Arbeiderparti och hur det partiinternt ledde till debatt om vägval i ett modernt industrisamhälle. Anker presenterar vidare historien om hållbarhetsbegreppet, lanserat av Jørgens Randers 1974, och omdefinierat från att varit ett ekonomiskt begrepp till att bli ett brett normativt begrepp för en livskraftig miljömässig framtid. Hållbarhetsbegreppet adopterades av Gro Harlem Brundtland, lanserat som «sustainable development» under Rio-konferensen 1992 och genom *Our Common Future*. Hållbarhetsbegreppet överlämnades till världen av ett Norge som nu gestaltar sig som en drivande kraft i världen för strävandet att uppnå ett hållbart samhälle. Det hela blir en byggsten i byggverket för att resa Norge som en humanitär stormakt.

Ett spännande kapitel – «The call for a New Ecoreligion» – ventilerar miljöuppvaknandet i dess relation till en norsk kristenhet. Anker presenterar djupekologerna som leverantörer till den norska kyrkans ekologiska fokus. Gud placeras i naturen. Finns här ett norskt särdrag i miljösamtalet? För ett par år sedan, just här i HT, publicerade David Larsson Heidenblad en skandinavisk komparativ studie om receptionen av Rolf Edbergs *Et støvgrann som glimter*.³ I artikeln visar Larsson Heidenblad hur Norge skiljer sig från de andra skandinaviska länderna med ett teologiskt grundat miljöengagemang. Det förstärker Ankers iakttagelse. Här framträder en bild av norska filosofer och teologer som anförare i miljödebatten, till skillnad från i t ex Sverige där naturvetarna fyllde samma roller.

Periferins makt konstruerades, enligt Anker, av forskar-aktivister som själva levde ett urbant liv. Avståndet mellan denna manliga akademiska elit och dem som levde i en hyllad periferi var påtaglig. För det var många i denna periferi som menade att naturen var där för oss att bruka. Speciellt komplicerat blev det när valfångstdebatten slog till. Detta spänningsfält genomsyrar boken, men blir tydligast när vi kommer upp mot vår egen tid. Ironin ligger, enligt Anker, i «to showcase Norway as a virtuous «pioneer country» to its own citizens and the world. Promoting «sustainable development» was, as this book has shown, a secular expression for a religious call to prepare the ground for the Promised Land. And it was all paid for by the very cause of climatic change – petroleum.» (229). Det är i kontrasten mellan miljö- och oljelandet Norge som ironin är tydligast. Jag hade önskat att denna ironi hade varit mer explicit från början av boken. Den hade blivit spänstigare av det. För denna paradox blir inte riktigt tydliggjord förrän mot slutet av boken: «The high ideals of sustainability may, at best, have captured the longings of the nation, though the ideals would not easily transfer into practical politics of behavior of everyday life» (237). Det är först i slutet av *The Power of the Periphery* som Anker radar upp Norges syndaregister: jakt på val, sälungar och vargar, förorenade fjordar, överfiske och mycket mer. Och så naturligtvis «oljen». Men det kommer som sagt sent i boken och kortfattat. Emellertid lägger Anker till en intressant iakttagelse – det att Norges rykte som «environmental do-gooders» har gett landets företagssamhet en hel del fritt spelrum.

Ankers styrka är den omfattande empirin, som möjligen är på bekostnad av ett samtal med annan forskning. Den bok jag mest hade önskat att Anker hade anknutit till är Grend-

3. Larsson Heidenblad, D. (2016). Ett ekologiskt genombrott? Rolf Edbergs bok och det globala krismedvetandet i Skandinavien 1966. *Historisk Tidsskrift*, 95, 245–266.

stad m fl, *Unique Environmentalism: A Comparative Perspective* (2006)⁴, vars titel just hänvisar till och analyserar en (sär)norsk miljörelse för en internationell publik och som dessutom tar avstamp i förhållandet mellan det norska och naturen.

Så kan man kanske på slutet av denna recension tillåta sig att förundras. Anker karakteriserar det norska språket som ett «non-academic language» (s. xi, 3). Jag själv mötte norska redan som historiestudent vid Göteborgs Universitet i t ex Kåre Lundens och Jens Arup Seips texter. Sedan har jag, med stort utbyte, läst många akademiska texter i de norska språkdräkterna. Det är dessutom ett faktum att de flesta av texterna i Ankers egen omfattande empiri är skrivna på norska. Och tidskriften du håller i din hand, eller läser på din PC, är (fortfarande) mestadels skriven på norska. Låt oss hoppas att vi fortsättningsvis kan beteckna våra skandinaviska språk som överlevare i den akademiska världen.

4. Grendstad, G., Selle, P., Bortne, Ø. & Strømsnes, K. (2006). *Unique Environmentalism. A Comparative Perspective*. New York: Springer.